

Received / Geliş
16.11.2017

Article History
Accepted / Kabul
21.11.2017

Available Online / Yayınlanma
15.12.2017

SOCIO-CULTURAL VALUE OF FOLK SONGS: BODRUM CASE

MANİLERİN SOSYOKÜLTÜREL BAKIMDAN DEĞERİ: BODRUM
MANİLERİ ÖRNEĞİ

Ali YAKICI¹
Esra AKYOL²

Abstract

Folks songs, Turkish folk literature, folk poetry, in short, are the most common and rich oral traditions of Turkish culture. Many of them are performed in the form of folk songs with a melody. In folk songs, it is possible to see and recognize the community life, people's attire, education, knowledge and vision, the portrayal of romance, love and the beloved, unfaithfulness, neglect, fair-weather friends, foul-weather friends, death and in short, many things belong with the real world. It is acknowledged that there is a wealth of folk song treasure in Bodrum as well as in all the geographies where Turkish language is spoken. Examining the folk songs compiled from Bodrum, it is seen that there are many behaviors, beliefs, practices, knowledge and manners related both the city and the social and cultural affairs of the people living in this city. In this study, socially and culturally portrayed values of Bodrum are investigated with reference to the folk songs that are compiled in Bodrum and its region.

Key Words: Folk song, Turkish Folk Literature, Turkish Folk Poetry, Bodrum

Özet

Maniler, Türk halk edebiyatı, halk şiiri, kısacası Türk kültürünün en yaygın ve zengin sözlü gelenek ürünlerindedir. Pek çoğu türkü biçiminde ezgili olarak icra edilmektedir. Manilerde toplum hayatını, insanların kılık kıyafetlerini, eğitimini, bilgi ve görgüsünü, aşkın, sevginin ve sevgilinin tasvirini, vefasızlığı, ihmali, iyi gün dostlarını, kötü gün düşmanlarını, ölümü, kısacası yaşanılan dünyaya ait birçok şeyi görmek ve tanımak mümkündür. Türkçenin konuşulduğu bütün coğrafyalarda olduğu gibi Bodrum'da da zengin bir mani hazinesinin varlığı bilinmektedir. Bodrum'dan derlenen manilere bakıldığında hem şehrin hem de o şehirde yaşamlarını sürdüren insanların sosyal ve kültürel durumlarıyla alakalı birçok davranış, inanış, uygulama, bilgi ve görgünün bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmada, Bodrum ve yöresinden derlenmiş olan manilerden hareketle Bodrum'un sosyal ve kültürel bakımdan imgeleşmiş olan değerleri ele alınıp incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mani, Türk Halk Edebiyatı, Türk Halk Şiiri, Bodrum

¹ Prof. Dr. Gazi Üniversitesi.

² Okt., İzmi Katip Çelebi Üniversitesi

Giriş

En çok yedi heceli “aaba” düzeninde uyaklı bir dörtlükten oluşan en küçük halk şiiri olan manilerde bir hikâye gizlidir ve bu hikâye bulunduğu yöreye ait bilgileri içerir. Manileri oluşturan dört küçük mısra içinde bütün bir tabiatı, en küçük kuş cıvıltısından uçsuz bucaksız denizlere kadar görmek mümkündür.

Sosyokültürel Bakımdan Bodrum Manileri

Bodrum manileri incelendiğinde birçok konu arasından en çok sevda, evlilik, ayrılık ve hasret üzerine yakılan manilerin varlığına tanık olunmaktadır. Bodrum yöresinden derlenmiş bu manilerin çoğunda sosyokültürel unsur olarak evlilik ve evlilik kurumunun getirdiği kabuller belirginleşmektedir. Bodrum yöresinde Muğla'nın diğer ilçelerinde de olduğu gibi görücüye gelen oğlanın mutlaka ev sahibi olması, askerlik vazifesini yapması gereklidir. Düğün masrafları oğlanın ailesine aittir ve ayrıca kız evi tarafından istenen takıyı oğlan evi takmak zorundadır.

Aşağıdaki manide kız tarafının istediği altının miktarının çokluğundan şikâyet edildiği görülmektedir:

Su geli akmekten

Ne çıkar bakmekten

Çikin güze mi olu

Çok altın dakmekten (Altınsoy, 2014: 168/850)

Aşağıdaki manilerde evlenecek oğlanın askerliğini yapıp gelmeden düğünün yapılamayacağına dair kabullere vurgu yapılmaktadır:

Dabancam gara bağlı

Kır atı ona bağlı

Gız ben seni alırdım

Başım askere bağlı (Altınsoy, 2014: 220/ 1160)

Denizde beyaz tekne

Etme sevdiğim etme

Bitsin gari esgerlik

Daha fazla bekletme (Uslu, 1978: 161)

Gelenekler çerçevesinde kız istemeyle başlayan ve düğün gününe kadar devam eden birçok uygulama hala yaşamaktadır. “Kız evi naz evidir” ve oğlan evi her türlü isteğe katlanmak zorundadır. Evlendikten sonra da evlilikte yaşanan ya da yaşanması muhtemel olumsuzlukların karşılıklı anlayışla çözülmesi gerektiği düşüncesi vardır ve büyük problemlerde aileler araya girerek çözümü sağlarlar.

Aşağıdaki sadece ilk dizeleri farklı olan iki manide de evlilik üzerinde durulmakta ve evliliğin ilk aşamasından son aşamasına kadar kolay olmadığı, sabrederek yol alınabileceği vurgulanmaktadır:

Deniz dibi defneli

Üstüne gül ekmeli

Goley evlilik olmaz

Biraz zahmet çekmeli (Altınsoy, 2014: 231/1226)

Deniz dibi tekneli

Üsdüne gül ekmeli

Golay evlilik olmaz

Birez zaamet çekmeli (Uslu, 1978:159)

Aşağıdaki mani örneğinde, Türk kültüründeki söz vermenin önemini vurgulayan “söz senettir” ifadesi, yörede evlilik adına verilen söz için de kullanılmaktadır:

Dereden geçme gelin

Suyundan içme gelin

Yiğit olan bir söyle

Sözünden geçme gelin (Altınsoy, 2014: 232/1228) (Uslu, 1978: 159)

Komşular birbirlerine çocuklarını emanet edecek kadar güvenirlere. Karşılıklı bu güven ortamı içinde kardeş gibi büyüyen çocuklar birbirleriyle gönül ilişkisi içinde bulunamazlar. Aşağıdaki manilerde bu sosyokültürel yapının yer aldığı görülmektedir:

Bodrum'un çarşısına

Gün doğar çarşısına

İnsan meyil mi verir

Kapı bir komşusuna (Uslu, 1978: 161)

Gar yağa kürek iste

Şu dağla durak iste

Goşu kızını sevceklen

Demirden yürek iste (Altınsoy, 2014: 232/1230)

Kar yağsa kürek isder

Şu dağlar durak isder

Komşu kızı sevende

Demirden yürek isder (Uslu, 1978: 158)

Evlilik yoluyla farklı bir ile gelin olarak giden kız, genellikle kısa bir süre sonra kocasıyla memleketine geri gelir. Bu, yörede sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Aşağıdaki manide de bu görülmektedir:

Baççelerde gök büber

Ortasından yol gider

Oğlan kızın yoluna

Malın mülkün terk eder (Uslu, 1978: 161)

Yöreye genel olarak Yörük kültürü egemendir. “Gravatlı” yani memur kesim eskiden çoğunlukla dışarıdan gelir ve yöre kızıyla arasında sosyokültürel fark olacağından evlilik zordur. Aşağıdaki manide de bu ifade edilmektedir:

Teze yaprak dolması

İçindedi giyması

Her bi kızın harcı mı

Gravatlıyı sarması (Altınsoy, 2014: 227/ 1200)

Kaçma ya da kız kaçırma Türk kültüründe eskiden beri vardır. Kimi yörede kaçan, kaçırılan veya kaçırın kişinin ölüm ile cezalandırıldığı görülür. Bodrum yöresinde ve Muğla'nın diğer ilçelerinde ise bu şekilde bir cezalandırma yoktur. Kız, rızası ile kaçmışsa kız evi küs kalır, kızın düğününe gönülsüzce gider ancak barışmaz ya da hiç gitmez. Zamanla bu küslük evlenen çiftin çocukları olunca aşılır. Kız, zorla kaçırılmışsa kız bulununca evine getirilir ve kaçırın kişiden şikâyetçi olunarak ceza alması sağlanır. Böyle bir durumda genellikle evliliğe zorlama söz konusu değildir. Aşağıdaki kaçma ve kaçırılma ile ilgili manilerde bu sosyokültürel özellikler görülmektedir:

Erikle çiçek açdı

Aşe gocaya geçdi

Anasının bubasının

Başına dertler açdı (Uslu, 1978: 159)

İncile elleniyo

Seviğimiz telleniyo

Hadi kız kaçalım gari

Aşgımız dilleniyo (Uslu, 1978: 159)

Oğlan hadi kaçalım

Şu dağları aşalım

Çandarmala geliyor

İkimiz sıvışalım (Uslu, 1978: 159)

Oğlan hadi kalk gidelim

İdareyi yak gidelim

Kimsele bulamasın

Gözleden irak gidelim (Uslu, 1978: 160)

Payamna çiçek aşdı

Aşa goceye geçdi

Adamın ardından

Guca dağları aşdı (Uslu,1978: 160)

Sevda, evlilik, ayrılık ve hasret üzerine yakılan manilerin dışında yöredeki sosyokültürel yaşamın yansıtıldığı maniler de bir o kadar fazladır. Yöre ve çevresi için en önemli eğitim-öğretim kurumlarından biri olan Ortaklar Öğretmen Okulunun önemine, okuryazarlık ile öğretmenlik mesleğine aşağıdaki manide vurgu yapılmaktadır.

Kalktın gittin Halep'e

Yeşil ipek gelebe

Ortaklar'a gönderdik

Öğretmen olcek talebe (Altınsoy, 2014: 227/1199)

Aşağıdaki iki manide eski Bodrum'un mekânsal özellikleri hakkında bilgi verilmektedir.

İsdanköy'ün garşısında Bodurum

İki dükkân bi furun

Penir ekmek yiye yiye

Ni ağız galdı ne burun (Uslu, 1978: 155)

Ah Bodurum Bodurum

İki dükkân bi furun

Peynir ekmek yiye yiye

Ne ağız galdı ne burun (Altınsoy, 2014: 226/1194)

Sonuç

Eldeki verilere göre Bodrum'dan derlenmiş 300 kadar maninin olduğu görülmektedir. Bu maniler incelendiğinde Bodrum'un sosyokültürel yapısına dair doğumdan ölüme, aşktan ayrılığa, nişandan düğüne, duadan bedduaya, cahillikten okuryazarlığa, yokluktan varlığa, hırsızlıktan eşkıyalığa, giyim kuşamdan ölçü birimlerine, ticari hayattan sosyal hayata ve de yörenin mekânsal ve imgesel özelliklerine kadar birçok sosyokültürel unsurun yer aldığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

ALTINSOY, H.İ.(2004). *Muğla Manileri*. Yatağan/Muğla.

USLU, M. (1978). *Bodrum Türküleri, Öyküleri ve Musikişinasları*.